

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента
Калаура Івана Романовича на дисертацію Колядіної Наталії Геннадіївни
на тему: «Реалізація права на позов в цивільному процесі України та
окремих держав ЄС: порівняльно-правове дослідження», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне
приватне право**

На підставі ознайомлення із рукописом дисертації, авторефератом та
оприлюдненими науковими роботами можна зробити наступний висновок.

Актуальність теми дослідження. Частиною першою статті 55 Конституції України кожному гарантовано право звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Ця конституційно-визначена можливість опосередковується правом на позов, яке з часів римського права і до сьогодення часу залишається однією із найскладніших правових категорій у теорії цивільного процесуального права. Окремі аспекти реалізації права на позов неодноразово були предметом дослідження у роботах М. А Гурвича, Г. Л. Осокіної, К. С. Юдельсона, М. Й. Штефана, В. В. Комарова, Є. В. Салогубової. Однак, у сучасній доктрині цивільного процесуального

права відсутні комплексні дослідження цього правового феномену, що вказує на науково-практичну цінність дисертаційного дослідження Колядіної Н. Г.

Водночас потрібно зазначити, що задля забезпечення на практиці значущої дієвості конституційних норм про судовий захист прав та інтересів, необхідно щоб сучасне процесуальне право володіло досконалим нормативним апаратом, який відповідав би сучасним тенденціям розвитку суспільних відносин та базувався на наукових дослідженнях, скерованих на удосконалення чинного процесуального законодавства та його гармонізацію із європейськими законодавчими стандартами у цій галузі.

З огляду на це слід погодитись з дисертанткою, що «Проблеми реалізації позовної форми захисту постійно потребують уваги з боку саме вітчизняних теоретиків і практиків. Проте, все, що має сьогодні вітчизняна процесуальна доктрина, за невеликим виключенням – це фундаментальні напрацювання ХХ століття. Стрімка зміна правових реалій сьогодні та обрання Україною власного напрямку в законодавчій сфері вимагає сучасного дослідження питання реалізації права на позов саме у межах національного процесуального законодавства» (с. 5-6 дисертації).

Дисертацію виконано відповідно до сучасної законодавчої політики у сфері реформування процесуального законодавства, якому останнім часом присвячено чималу увагу.

Мета й завдання рецензованого наукового дослідження сформульовані вдало та кваліфіковано. Так, метою дисертаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних питань реалізації права на позов у цивільному процесі України та окремих держав Європейського Союзу у порівняльно-правовому аспекті, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення цивільно-процесуального законодавства України в цій сфері. Для досягнення поставленої мети в дисертації якісно визначені наступні завдання: розглянути історію виникнення і розвитку інституту цивільного позову як засобу захисту прав та інтересів осіб; визначити поняття, юридичну природу та зміст права на позов; дослідити поняття

«умови реалізації права на позов» та його складові: передумови права на пред'явлення позову і умови здійснення права на пред'явлення позову; здійснити класифікацію передумов права на пред'явлення позову; проаналізувати та систематизувати запропоновані різними науковцями класифікації передумов права на пред'явлення позову; з'ясувати схожі риси та відмінності у реалізації права на позов за законодавством окремих держав Європейського Союзу та України; дослідити колізії у процесуальному законодавстві України та окремих держав Європейського Союзу у сфері реалізації права на позов, а також напрямки уніфікації процесуальних норм у межах Європейського Союзу; розробити науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення національного цивільного процесуального законодавства з метою найбільш повної реалізації права на позов. Перелічені задачі дозволили досягнути якісного рівня проведеного дослідження. У зв'язку з цим його можна охарактеризувати як комплексне та ґрунтовне.

В цілому, об'єкт та предмет дослідження (с. 11 дисертації) визначені досить кваліфіковано, як і визначена його **методологічна основа**¹ (с.13 дисертації) – історико-юридичний, колізійний, компаративний, системний, формально-логічний, герменевтичний методи дослідження, суть яких полягає у комплексному та всебічному аналізі норм законодавства України, якими забезпечується реалізація права на позов.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, що свідчить про опрацювання дисертантом в достатній мірі відповідного інформаційно-правового матеріалу: цивільне, цивільно-процесуальне законодавство України, законодавство про міжнародне приватне право, практика його застосування, законодавство іноземних країн, міжнародні нормативно-правові акти.

¹ Відповідає науковим підходам щодо вирішення мети та завдання дисертаційного дослідження.

Ознайомлення з дисертацією та її авторефератом дає підстави стверджувати, що робота містить основні необхідні для такого дослідження компоненти – критичний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, увагу до зарубіжного досвіду, належну апробацію результатів дослідження.

Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані автором у дисертації, в тому числі й ті, що віднесені до положень наукової новизни, мають відповідний рівень наукової значущості та належної обґрунтованості. Такого результату вдалося досягти шляхом проведення критичного аналізу робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, чинного законодавства України та законодавства інших країн.

Науковий апарат рецензованої дисертації та її автореферату є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно і юридично грамотно.

Детальний і аргументований розгляд окремих питань теми дисертаційного дослідження дозволив дисертантові висловити певні корисні пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України.

Структура роботи, перелік і зміст розглянутих питань свідчать і про новизну дисертаційного дослідження. В дисертації вперше комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної процесуальної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано додаткову аргументацію до зроблених висновків, а також нові підходи та авторське бачення шляхів подальшого вдосконалення досліджуваних відносин.

В межах такого дослідження виправданим видається прагнення дисертанта обґрунтувати нові теоретичні положення, уточнити зміст окремих раніше не досліджених правових категорій та запропонувати вагомі зміни до законодавства (п. 3,4,5 новизни «вперше» – с. 14-15).

Заслуговує на увагу те, що дисертант обґрунтовує доцільність

розширення форми пред'явлення позову та закріплення у процесуальному законодавстві можливості подачі позовної заяви до суду за допомогою електронних засобів. Зазначене цілком відповідає напрямкам сучасного реформування процесуального законодавства. Зокрема, таке законодавче положення слугуватиме забезпеченню більшої дієвості правового механізму реалізації права на позов.

Окремо слід відзначити й те, що дисертант проводить комплексний аналіз своїх положень не лише за допомогою положень національного цивільного процесуального законодавства, а й законодавства зарубіжних держав, великої кількості довідкової літератури, виданої у межах досліджених юрисдикцій.

Значну наукову та практичну цінність, на наш погляд, містять зроблені Колядіною Н.Г., серед усіх, наступні висновки:

По-перше, висновок про те, що реалізація права на позов — це процес, у якому особа, умови правомочності якої встановлені цивільним процесуальним законом, шляхом вчинення конкретних, передбачених у цивільному процесуальному законі дій, здійснює право на порушення позовного провадження, яке не залежить від характеру і сутності цивільного спору, з яким зазначена особа звертається до суду (с.14 дисертації);

По-друге, висновок про те, що міжнародна підсудність є спеціальною передумовою реалізації права на позов. Дисертант акцентує увагу на необхідності встановлення у Цивільному процесуальному кодексі України процесуальних наслідків порушення правил міжнародної підсудності (с. 14);

По-третє, вдосконалено положення про необхідність закріплення у статті 29 ЦПК України визначення цивільної процесуальної дієздатності з урахуванням дієздатності, закріпленої матеріальним законом. У зв'язку з чим запропоновано доповнити вказану статтю частиною четвертою наступного змісту: «4. Здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (цивільна процесуальна дієздатність) у

окремих категоріях справ може встановлюватися спеціальним законом» (с. 16).

Таким чином, викладене дозволяє зробити висновок, що у дисертаційному дослідженні Колядіної Н.Г. сформульовано і обґрунтовано достатню кількість новітніх для цивілістичної науки висновків та положень, які в своїй сукупності свідчать про певний корисний внесок автора у розвиток цивільно-правових та процесуальних досліджень в Україні.

Концептуальним є висновок згідно з яким за законодавством України коло осіб, які мають право на позов, є ширшим, ніж в окремих державах ЄС. Так, за твердженням дисертанта законодавство ФРН, Французької Республіки, Австрійської Республіки, Республіки Польща пов'язує реалізацію права на позов з правовим зв'язком особи з державою, тобто з ознакою громадянства. Відповідно до конституцій зазначених держав право на судовий захист закріплюється за кожним. Проте у цивільному процесуальному законодавстві право на позов надається тільки громадянам. В цьому аспекті цивільне процесуальне законодавство України, як стверджує дисертант, має переваги, оскільки у статті 3 ЦПК України закріплюється право кожної особи звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. За темою дисертаційного дослідження Колядіної опубліковано 14 наукових праць, серед яких 5 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 стаття, опублікована у зарубіжному періодичному виданні, та 9 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації, в цілому відображає структуру і наукові результати дослідження; вони є ідентичними.

Практична і теоретична значимість результатів дисертаційного

дослідження отриманих в дисертації в цілому не піддається сумніву. Вони є внеском в розвиток науки цивільного процесуального права, можуть бути використані для подальшого її розвитку, у правозастосовній діяльності, судовій практиці, навчально-методичній роботі, а також для удосконалення чинного законодавства. Такі напрацювання можуть бути використані при підготовці лекцій, підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій з курсів цивільного права.

Між тим, позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження Колядіної Н.Г., її наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно зазначити, що *дисертаційна робота не позбавлена окремих вад*, окремі положення мають спірний характер чи викликають зауваження, які вимагають додаткової аргументації в процесі захисту. Їх критика зводиться до наступного:

1. Опонент вважає недоцільним виносити у пункт наукової новизни положення, що міститься у п. 2 «Вдосконалено положення про те, що дискреційні повноваження суду, передбачені цивільним процесуальним законом ускладнюють процес реалізації права на позов, тому повинні бути мінімізовані». Так, дисертантом зазначено, що у аспекті реалізації права на позов, таким дискреційним повноваженням суду є можливість відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати. Причина такої недоцільності, на погляд опонента, полягає у тому, що дискреційні повноваження – поняття оціночне тож складно точно перенести його значення на законодавство (с. 16 дисертації).

2. Дискусійним є висновок дисертантки про те, що жодна з розглянутих нею правових систем не оперує поняттям «реалізація права на позов», зокрема у тому сенсі, у якому розглядається зазначена категорія у дослідженні дисертанта (с. 191 дисертації).

3. Надзвичайно цінним для реалізації права на позов є пропозиція дисертантки законодавчо закріпити можливість подання позовної заяви до суду з допомогою електронних засобів. Однак вирішення цього питання потребує комплексного підходу, зокрема доречно було би запропонувати авторський підхід до вирішення питання індивідуалізації позивача, який звертається до суду з позовом у такий спосіб та шляхи організації електронного документообігу у судах.

4. Потребує уточнення наукова позиція дисертантки щодо співвідношення змістовного навантаження понять «реалізація права на позов» і «здійснення права на позов», адже у п. 6 висновків передумови права на пред'явлення позову і умови його здійснення визначені складовими елементами здійснення та реалізації права на позов. З таких же міркувань необхідно звернути увагу на запропоновану авторську дефініцію «реалізації права на позов», де вказане поняття визначається через категорію «здійснення права на порушення позовного провадження».

В цілому, сформульовані зауваження не зачіпають наведених позитивних моментів, які об'єктивно містить рецензоване дослідження. Що ж до самих цих зауважень, то вони розглядаються як підстава для наукової дискусії на засіданні спеціалізованої вченої ради по захисту дисертації Колядіної Н. Г., в ході якої дисертант має можливість спростувати їх, відстоявши власні позиції, навівши додаткові аргументи.

Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, в якій викладено авторський підхід аналізу механізму реалізації права на позов, розробки й обґрунтування конкретних пропозицій та рекомендацій.

На підставі викладеного, можна зробити цілком виважений висновок, що дисертація Колядіної Н. Г. на тему: «Реалізація права на позов в цивільному процесі України та окремих держав ЄС: порівняльно-правове дослідження», є завершеною науковою працею, яка містить отримані автором нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему, яка стосується захисту цивільних прав та

інтересів.

Рукопис дисертації Колядіної Н.Г. на тему: «Реалізація права на позов в цивільному процесі України та окремих держав ЄС: порівняльно-правове дослідження» відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», а її автор на підставі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент –

завідувач кафедри цивільного права і процесу

Тернопільського національного економічного університету,

доктора юридичних наук, доцента

I. Р. Калаур

[Handwritten signature]
[Handwritten signature: I. R. Kalaury]
[Handwritten signature: I. B. Tarasov]